

Η εκπαίδευση της γυναίκας και του άνδρα στο Βυζάντιο.- Ο ρόλος των μοναστηριών.

Κωνσταντής Ανδρεσάκης Β1'

Η βυζαντινή εκπαίδευση διαιρούταν σε τρία είδη: α) την κοσμική, β) την εκκλησιαστική και γ) τη μοναστική εκπαίδευση. Από τα τρία αυτά είδη, η κοσμική και εκκλησιαστική εκπαίδευση ήταν οργανωμένες, ενώ η μοναστική εκπαίδευση παρέχόταν μέσα στα μοναστήρια και απευθυνόταν κυρίως σε όσους ήθελαν να ακολουθήσουν το μοναστικό βίο.

Η εκπαίδευση των αγοριών περιλάμβανε τρία στάδια: την πρωτοβάθμια, τη δευτεροβάθμια και την ανώτερη. Αρχίζοντας από την ηλικία των επτά ετών περίπου, τα αγόρια (καμιά φορά και τα κορίτσια) στέλνονταν σε έναν πρώτο δάσκαλο, το γραμματιστή, που τους δίδασκε το αλφάβητο, ανάγνωση, γραφή και αριθμητική. Αυτά ήταν βέβαια εντελώς στοιχειώδη και ο γραμματιστής, που συνήθως ασκούσε το επάγγελμά του ιδιωτικά και δεν διέθετε τυπικά προσόντα, κατείχε αρκετά χαμηλή θέση στην κοινωνία –ελάχιστα καλύτερη από τη θέση ενός τεχνίτη. Για ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού η εκπαίδευση σταματούσε στο πρωτοβάθμιο επίπεδο. Στο επόμενο στάδιο, δηλαδή το δευτεροβάθμιο, βρισκόταν ένας διαφορετικός (και αρκετά καλοπληρωμένος) δάσκαλος, ο γραμματικός, που δεν δίδασκε τόσο γραμματική με τη σημερινή έννοια –αν και το έκανε κι αυτό- όσο μερικούς επιλεγμένους «κλασικούς» συγγραφείς, κυρίως ποιητές, και πάνω απ' όλα τον Όμηρο.

Το πρώτο πράγμα που διδασκόταν ένα παιδί όταν γινόταν έξι ετών, ήταν η γραμματική ή το «ελληνίζειν την γλώσσαν» Η μέθοδος που ακολουθούσε ο γραμματικός στην Ύστερη Αρχαιότητα μας είναι γνωστή με αρκετές λεπτομέρειες: Η διόρθωσις ήταν η σύγκριση των κειμένων που κρατούσαν ο δάσκαλος και οι μαθητές, για να εξακριβωθεί αν ήταν εντελώς όμοια, κάτι που δεν μπορούσε να θεωρηθεί εξαρχής δεδομένο. Κατόπιν ακολουθούσε η απαγγελία του κειμένου (ανάγνωσις), με τον κατάλληλο χρωματισμό. Αυτό έπρεπε να γίνει γιατί στην Αρχαιότητα οι λέξεις γράφονταν χωρίς να χωρίζονται και χωρίς στίξη. Τέλος, η κρίσις αφορούσε όχι τόσο τη φιλολογική κριτική, όσο το να προβληθούν τα ηθικά διδάγματα που μπορούσαν να αντληθούν από τα αρχαία κείμενα. Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στην οποία οι φιλολογικές σπουδές κατείχαν κυρίαρχη θέση, περιλάμβανε επίσης τέσσερα μαθήματα θετικών επιστημών (το μεσαιωνικό Quadrivium), δηλαδή αριθμητική, γεωμετρία, αστρονομία και μουσική θεωρία, τα οποία αποτελούσαν αυτό που ονομάζεται εγκύκλιος παιδεία, δηλαδή γενική, «κυκλική» εκπαίδευση. Την ανώτερη εκπαίδευση την παρείχαν ρήτορες ή σοφιστές, αλλά μόνο στις μεγάλες πόλεις. Το πρώτο Πανεπιστήμιο ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 26 Φεβρουαρίου του 425 από τον Θεοδόσιο το Β'.

Η μόρφωση ήταν τόσο σημαντικό πολιτισμικό αγαθό για τους Βυζαντινούς, που επέβαλλε την αυξημένων απαιτήσεων εκπαίδευση, τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών. Μάλιστα υπάρχουν μαρτυρίες ότι οι πριγκίπισσες του οίκου των Κομνηνών και των Παλαιολόγων ήταν ιδιαίτερα μορφωμένες και μπορούσαν να συζητούν με τους αυτοκράτορες και του καθηγητές του πανεπιστημίου με άνεση και ελευθερία. Η εκπαίδευση των γυναικών στο Βυζάντιο ήταν υψηλού επιπέδου και έχουμε σημαντικά παραδείγματα πολύ μορφωμένων Βυζαντινών γυναικών.

Μια ισχυρή τάση πολλών χριστιανών των πρώτων χρόνων ήταν ο ασκητισμός. Τα μοναστήρια που αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη ήταν μικρές κοινότητες ασκητών και παρείχαν τη δυνατότητα της μοναχικής αλλά και της ομαδικής λατρείας του θεού. Τον 4ο αιώνα μετά τις εισβολές των γερμανικών λαών στην Ευρώπη, πολλοί κατέφευγαν στα μοναστήρια για προστασία. Τα κεντρικά στοιχεία της ζωής του μοναστηριού ήταν η λατρεία και η εργασία, χειρωνακτική και πνευματική. Το τάγμα των Βενεδικτίνων συνέβαλε δραστικά στην αλλαγή της αντίληψης για την εργασία ως απασχόληση που ταιριάζει σε ελεύθερους ανθρώπους και όχι σε σκλάβους όπως πίστευαν στον ελληνικό και ρωμαϊκό κόσμο. Μία από τις μορφές πνευματικής εργασίας ήταν η αντιγραφή χειρογράφων. Τα μοναστήρια απέκτησαν βιβλιοθήκες και έγιναν τα κέντρα της πνευματικής ζωής της εποχής. Λειτουργούσαν επίσης ως ξενώνες, νοσοκομεία και σχολεία. Παράλληλα με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα λειτουργούσε στην Κωνσταντινούπολη και η «Πατριαρχική Σχολή» ή «Ακαδημία», η οποία υπαγόταν απευθείας στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η Πατριαρχική Σχολή έπαιξε σημαντικό ρόλο στο εκπαιδευτικό σύστημα της πρωτεύουσας μέχρι και την κατάληψη της Πόλης από τους Φράγκους το 1204, οπότε και έπαυσε να λειτουργεί.

<https://www.historical-quest.com/109-archive/mesaioniki-istoria/136-h-paideia-sto-vyzantio.html>

https://www.onlearn.gr/files/13594/epo32_kef11.pdf?lmsauth=4f246db7928909ddac9f2cb55cfce16a75c9c492